

№ 26 (667)
Ліпень 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Выданне: кніга пра вандроўныя пярсцёнкі Мёршчыны –**
стар. 2
- **Ініцыятыва: бібліяноч – каб прыцягнуць чытацкую аўдыторыю –**
стар. 5
- **Вандроўка: у Пуацье, на магілу Л. Ходзькі –**
стар. 6

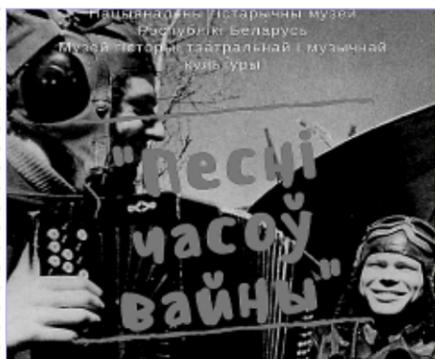
Прэзентацыя і гашэнне маркі і канверта да 135-годдзя Янкі Купалы

Падрабязнасці чытайце на стар. 3

На тым тыдні...

✓ 30 чэрвеня ў Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры да Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь адкрылася **выстаўка «Песні часоў вайны»**.

Песні ваенных гадоў мусілі падтрымліваць баявы дух салдатаў, дарыць людзям надзею. Беларускія кампазітары таксама зрабілі свой унёсак у музычную культуру той эпохі. На выстаўцы прадстаўленыя

рэдкія матэрыялы з фондаў музея: нотныя рукапісы і партытуры І. Любана, А. Багатырова, Л. Захлеўнага, Б. Пянчука, Г. Пукста, напісаныя ў першай палове 1940-х гадоў. А таксама пасляваенныя творы – Я. Глебава, К. Цесакова, прысвечаныя героям і падзеям Вялікай Айчыннай вайны.

✓ 6 ліпеня 1253 года адбылася значная для гісторыі Беларусі падзея – каранацыя Міндоўга, першага караля Вялікага Княства Літоўскага. Фактычна яна паклала пачатак стварэнню ВКЛ.

5 ліпеня ў Мінску прайшла імпрэза «**Свята каранацыі**», прысвечаная гэтай падзеі і ўсім вялікім князям нашай зямлі. Яе ўдзельнікаў чакаў святочны паб-квіз па тэме ВКЛ і Рэчы Паспалітай, выступленне музычных гуртоў ды інш.

✓ 6 ліпеня ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі ў межах праекта «Сустрэча з аўтарам» прайшла **прэзентацыя кнігі перакладаў Ігара Кулікова «Калідаса. Воблачны Вястун»**. Гэта першая спроба перастварыць на беларускай мове творчасць слыннага санскрыцкага паэта Калідасы. Яе здзейсніў паэт, знаўца санскрыту і перакладчык са старажытных моваў І. Кулікоў.

Калідасу называлі індыйскім Шэкспірам, ім захапляўся Гётэ. Лірычная

паэма «Воблачны Вястун» – адзін з самых вядомых яго твораў. Апісанні любоўных пакутаў разлучаных сужэнцаў спалучаюцца ў паэме з замалёўкамі Індыі, якой паэт захапляецца сам і захапляе чытачоў.

✓ 7 ліпеня ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту святкавалі **Купалле**. Наведнікі музея маглі акунуцца ў атмасферу таямніча-

✓ 8 ліпеня ў вёсцы Дуброва Асіповіцкага раёна ладзіліся **літаратурныя чытанні, прысвечаныя 156-годдзю з дня нараджэння Магдалены Радзівіл з Завішаў**. У праграме чытанняў былі выступленні паэтаў і пісьменнікаў Асіповіцкага краю, тэатралізаванае прадстаўленне, выступленне калектыву «Сюзор'е». Дэманстравалася выстаўка матэрыялаў аб дзейнасці мецэнаткі.

га мінулага, даведацца пра старажытныя традыцыі і сучасныя інтэрпрэтацыі святкавання Купалля, прасачыць змены, якія адбываліся цягам усёй гісторыі існавання свята. Пад час імпрэзы можна было паўдзельнічаць у квэсце «Купальская кветка», майстар-класе па пляценні купальскіх вяноў з палявых кветак і зёлкаў, праслухаць канцэрт «Ад мінулага да сучаснасці!» ды інш.

✓ 11 ліпеня ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў адкрылася **выстаўка графікі «Экспрэсія. Лінія і колер»** з уласнай калекцыі НЦСМ. На ёй прадстаўленыя працы мастакоў, творчасць якіх па ўзроўні мыслення і майстэрстве адпавядае лепшым узорам сусветнага мастацтва. Гэта Зоя Літвінава, Мікалай Бушчык, Анатоль Кузняцоў, Уладзімір Правідохін, Валянціна Ляховіч ды інш.

**ВОБЛАЧНЫ
ВЯСТУН**
Калідаса

Выданні краязнаўцаў краіны

Дапаможнік краязнаўцам, падказка турыстам

Пачну з прынагодных паэтычных радкоў: «Чароўных вандровак пярсцёнкі» – адкрыцце шляхоў

у мінулае, сувязь з часамі новымі, удалы пошукаў плён.

Кніга «Чароўных вандровак пярсцёнкі: краязнаўчыя маршруты па Мёрскім раёне» (далей «Пярсцёнкі») належыць аўтарству Вітаўта Ермалёнка, найлепшага знаўца гісторыі райцэнтра Мёры і ваколіцаў. Навукова-папулярнае выданне выйшла сёлета ў сакавіку, наклад кнігі паўтысячы асобнікаў. Томік важкі – 204 старонкі, мае 195 ілюстрацыяў. Выявы яднаюць у сабе мінулае і сучаснасць: адлюстроўваюць памятку гісторыі нашага краю, а таксама іх асцяжных збіральных – сяброў гуртка «Арганаўты мінулага», пільных у хаджэннях па слядах сівое даўніны.

Як ужо зразумела з назвы, у «Пярсцёнках» ідзе апавед аб краязнаўчых маршрутах па Мёрскім раёне, пракладзеных па мясцінах, што захавалі памяць пра выбітных асобаў, важныя падзеі і паданні краю. Маршруты гэтыя («Малы залаты пярсцёнак Мёршчыны» ды «Бронзавы пярсцёнак Мёршчыны») былі створаныя і практычна выпрабаваныя спадаром Ермалёнкам пры ўдзеле яго выхаванцаў «арганаўтаў мінулага» ў 2006 – 2008 гг.

Вялікая карысць кнігі ў тым, што на яе матэрыялах можна праводзіць краязнаўчыя паходы, што нададуць удзельнікам багатыя веды па гісторыі населеных пунктаў раёна; выданне пазнаёміць з непаўторнымі краявідамі, што паспрыяе ўзмацненню духоўнай повязі з зямлёй, дзе нам лёсам суджана жыць. Мэтазгоднае таксама выкарыстанне гэтых напрацовак для выхаваўчай працы сярод школьнікаў раёна, для арганізацыі дзейнасці турыстычных суполак, а таксама – для наладжвання паспяховага перасоў-

вання прыватных вандроўнікаў, якім цікавая і блізкая сэрцу Беларусь. Гэта сапраўдны скарб і дарагая знаходка, у якой прапрацаваны ўсе патрэбныя дэталі.

Вярнемся да структуры «Пярсцёнкаў». Ужо адзначана, што ў кнігу ўлучаныя два краязнаўчыя маршруты, што суднасна і ўтвараюць дзве яе часткі.

Першы – «Малы залаты пярсцёнак Мёршчыны» – з'яўляецца найбольшым па працягласці, мае 148 км, яго апісанне ў кнізе займае 130 старонак. Маршрут разлічаны на трохдзённы поход на роварах. Узор адметнасці шляху сатканы рознымі ніткамі. Ёсць расповеды пра лёс выбітных асобаў: скульптара і паўстанца Генрыха Дмахоўскага, фоталетапіста в. Узмёны святара Паўла Вальцэвіча, змагароў за Беларусічын Флора Манцэвіча, Кузьмы Крука, Язэпа Малецкага, Пётры Простага (Ідэльфонса Бобіча), герояў Другой сусветнай вайны, паэтаў Паўла і Пятра Сушко, шматграннага творцы Сяргея Панізьніка, пісьменнікаў Франца Сіўко і Рышарда Курьльчыка, біскупа беларускай грэка-каталіцкай царквы на эміграцыі Чэслава Сіповіча ды інш. Другая нітка – помнікі архітэктуры: Свята-Мікалаеўскія цэрквы ў вёсках Чарасы і Узмёны, палац Лапацінскіх і калона ў гонар Канстытуцыі 3 мая 1791 г. у в. Лявонпаль, сядзіба Мілашаў у в. Ідолта, касцёл Маці Божай Шкаплернай паміж вёскамі Ідолта і Мілашова, палац Рудніцкіх у в. Дзедзіна, касцёл Найсвяцейшага Сэрца Езуса ў в. Перабродзе і інш. Не забытыя і помнікі прыроды, краявіды балота Ельня, гаючыя крыніцы ды інш. І разам з імі – ніткі памятак археалогіі: гарадзішчы, курганныя могілкі, селішчы, замкі і інш. А таксама – ніткі многіх паданняў.

Другі маршрут – «Бронзавы пярсцёнак Мёршчыны»; апісанне яго займае 62 старонкі, працягласць 88 км. Маршрут прапанаваны ў трох варыяцыях: на роварах (два дні), на аўтобусе або легкавым аўтамабілі (дзень), а таксама – камбінаваны: з выкарыстаннем цягніка і прыгарадных аўтобусаў (тры дні), што асабліва зручнае ў плане вырашэння мэтай, якія ставяць перад сабой асобныя турыстычныя групы. Узор адметнасці гэтага шляху сатканы ніткай лёсаў выбітных асобаў: паўстанца Яна Клётта, ксяндза Юзафа Бародзіча, дзеячаў беларускага руху Вацлава Ластоўскага і Браніслава Туронка, Героя Савецкага Саюза віцэ-адмірала Ягора Томкі, кампазітара Генадзія Цітовіча і інш.; ніткаю помнікаў архітэктуры: касцёлам Унебаўзяцця Дзевы Мары ў Мёрах, Кублічанскай стараверскай Траецкай царквой, касцёлам

Святой Тройцы ў Новым Пагосце, сядзібай Клёттаў у в. Снегі ды інш.; помнікамі прыроды: старыя паркі, азёры, валуны і камень-следавік і інш.; памяткамі археалогіі (паселішча эпохі неаліту, гарадзішча, курганныя могілкі ды інш.), а таксама паданнямі. Асобны пункт маршруту – наведванне гістарычнага музея СШ №3 г. Мёры.

Да кожнага раздзела прыкладзены спіс скарыстаных крыніцаў і літаратуры, пабудаваны на архіўных матэрыялах, гістарычнай навуковай, навукова-папулярнай, мемуарнай і публіцыстычнай літаратуры.

Мяркую, што выданне «Чароўных вандровак пярсцёнкі: краязнаўчыя маршруты па Мёрскім раёне» зойме сваё па-

чэснае месца на палічцы краязнаўчых даследаванняў Бацькаўшчыны і будзе выкарыстанае са значнай карысцю для развіцця ведаў аб краі і турыстычнай справы, выхавання пачуцця любові да Мёрскага краю як мясцовых жыхароў, так і заезджых вандроўнікаў.

Аўтару кнігі, кіраўніку музея і гуртка «Арганаўты мінулага», сябру рэдкалегіі «Краязнаўчай газеты» шанюнаму сп. Ермалёнку дзякуем за шыкоўны падарунак сучаснікам, а таксама жадаем новых поспехаў на ніве апрацоўкі і выдання матэрыялаў, сабраных за дзесяцігоддзі нястомнай краязнаўчай працы.

Ігар КАНДРАТОВІЧ

Наш календар

Свята вернасці

8 ліпеня Праваслаўная царква адзначае дзень памяці святых даверных Пятра і Фяўронні Мурамскіх, заступнікаў сям'і і шлюбу. Двое гэтых святых сімвалізуюць ідэал стасункаў паміж мужам і жонкай.

Пасля кананізацыі святых лёс Пятра і Фяўронні быў апісаны саборным святаром Ермалаем-Еразмам. Іх гісторыя даволі шырока вядомая – можа быць, таму, што яна сведчыць, у адрозненне ад іншых жыццёвых расповедаў, не пра подзвіг манаства, падзвіжніцтва ці пакутніцтва, а пра подзвіг сужэнства. Жыццё Пятра і Фяўронні – узор шлюбу, які пачаўся на зямлі і працягнуўся ў вечнасці.

Пачалося ж усё з таго, што да жонкі мурамскага князя Паўла пачаў прылятаць змей, які прымаў аблічча князя. Аднак жанчына здагадалася, у чым справа, расказала мужу і распытала змея, ад чьёй рукі той прыме смерць. Спакуснік распавёў, што смерць ягоная будзе «ад Пятрова пляча, ад Агрыкава мяча». Тады князеў брат Пётр забіў змея, але ад яго крыві, што трапіла на цела, сам захварэў на праказу.

Князь Пётр пачаў шукаць сродку ацаліцца і даведаўся пра дзяўчыну Фяўронню. Тая паабяцала вылечыць князя з умовай, што яны пабяруцца шлюбам. Не адразу згадзіўся на гэта князь, але потым усё ж такі ажаніўся з дзяўчынай. Пётр і Фяўроння пражылі доўгае і сапраўды хрысціянскае жыццё, а нездаоўга да смерці прынялі манаскі пострыг у розных манастырах. Яны прасілі Бога аб тым, каб пайсці з жыцця ў адзін дзень і быць пахаванымі ў адной труне, – так усё і адбылося. І вось ужо цягам стагоддзяў да святых звяртаюцца з малітвамі аб стварэнні і ўмацаванні сям'яў.

У Беларусі памяць святых Пятра і Фяўронні таксама ўшанавалі. У аграградку Сар'я Верхнядзвінскага раёна каля царквы Успення Найсвяцейшай Багародзіцы ім усталяваны помнік, а ў храме захоўваюцца іконы з часцінкамі мошчаў святых. Штогод у ліпені там ладзіцца свята «Дзень памяці святых даверных Пятра і Фяўронні».

Увогуле ж Дзень сям'і, каханні і вернасці, які гадоў дзесяць таму пачалі адзначаць 8 ліпеня, з цягам часу можа стаць добрай альтэрнатывай Дню ўсіх закаханых, хрысціянская аснова якога ўжо амаль згубілася за паштоўкамі-«валянцінкамі» (якія часцяком рассылаюць адразу некалькім чалавекам) і прымеркаванымі да 14 лютага святочнымі распродажамі. І калі Дзень закаханых можна штогод святкаваць з новым чалавекам, то Дзень вернасці – толькі з адным, і тут ужо кожны выбірае для сябе.

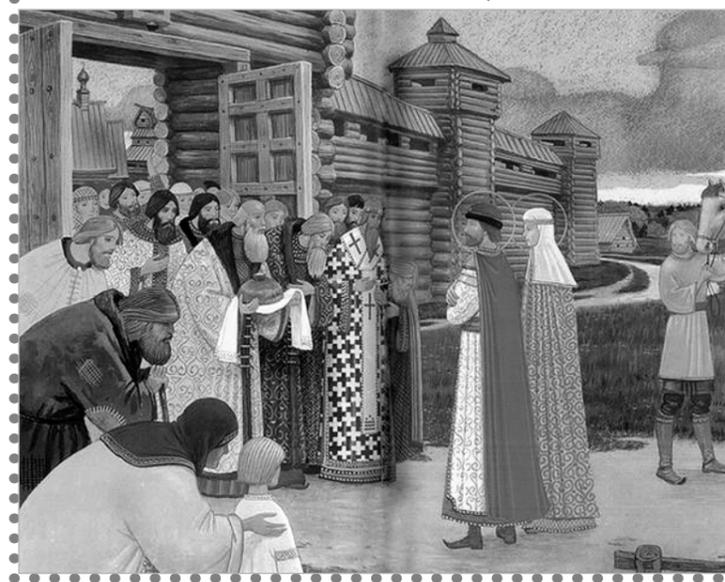
Падрыхтавала Ніна КАЗЛЕНЯ

Схема маршруту веласіпеднага пахода «Малы залаты пярсцёнак Мёршчыны»

Схема маршруту веласіпеднага пахода «Бронзавы пярсцёнак Мёршчыны»

Чым больш мінае гадоў з дня нараджэння Івана Луцэвіча, тым больш велічнай і значнай уяўляецца для свядомага жыхара Беларусі постаць беларускай літаратуры Янкі Купалы – Песняра, Патрыёта, Прарока. З кожным годам пашыраецца кола ўдзельнікаў Купалаўскіх дзён, бо палыманае слова паэта збірае людзей, у чыях сэрцах не згасе агонь шчырай любові да Вацкаўшчыны.

паэта, у Купалаўскім скверы. У святочным мітынгу і ўскладанні кветак да помніка Купалу прынялі ўдзел міністр культуры Барыс Святлоў, прадстаўнікі дышмсісяў, Міністэрства адукацыі і Міністэрства інфармацыі, Мінгарвыканкама, Беларускага фонду культуры, нашчадкі Янкі Купалы, сябры Саюза пісьменнікаў, Беларускага саюза мастакоў, устаноў культуры і адукацыі, замежныя госці.

Вайсковыя могілкі. Ксёндз Дзмітрый Пухальскі, канцлер кuryі Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі

Кола купалаўскіх святаў

Здзяйсненні і планы

Як адзначыў намеснік міністра культуры Васіль Чэрнік пад час прэс-канферэнцыі ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы, прысвечанай святкаванню юбілею Песняра, святочныя мерапрыемствы ладзяцца з пачатку года. Купалавы словы гучалі на абласных конкурсах, у тым ліку на X злёце маладых паэтаў Міншчыны «Слова Купалы да творчасці кліча» (праходзіў у філіяле музея «Акопы»), Нацыянальным фестывалі песні і паэзіі ў Маладзечне, Рэспубліканскім свяце паэзіі і харавога мастацтва «Пеўчае поле» ў Мядзелі. Міністэрства інфармацыі запланавала выпуск новых выданняў з твораў Янкі Купалы да наступных юбілейных датаў. Пры падтрымцы міністэрства распачатая праца над перавыданнем энцыклапедыі «Янка Купала». У межах праекта «Янка Купала ў дыялогу культур» адбыліся выстаўкі ў Польшчы, Расіі, Украіне, Францыі, а ў Латвіі, Малдове, Сербіі ды Славеніі яны пройдуць да канца гэтага года. На 3-4 лістапада, пад час правядзення дзён культуры Беларусі ў Грузіі, запланаваная юбілейная выстаўка ў г. Тбілісі.

Дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Іван Саверчанка пазнаёміў прысутных з акадэмічнымі перакладамі твораў Песняра на рускую мову, што ўвайшлі ў выдадзеныя ў краінах СНД зборнікі «Волшебная свирель», «Ладья соковищ». Пабачыў свет 9-ы том выбраных твораў Купалы ў серыі «Залатая калекцыя беларускай літаратуры» ў 50 тамах.

Начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Маладзечанскага райвыканкама Соф'я Філістовіч, галоўны спецыяліст упраўлення культуры Мінаблвыканкама Таццяна Краўчонак і галоўны спецы-

Прэс-канферэнцыя ў музеі Янкі Купалы. Выступае намеснік міністра культуры Васіль Чэрнік

яліст аддзела ўстаноў культуры і культурна-асветнай працы Мінгарвыканкама Марына Ясюк пад час прэс-канферэнцыі распавялі, як святкуецца юбілей класіка. Так, на Маладзечаншчыне праходзілі фестывалі, канцэрты, конкурсы, прэзентацыі, літаратурныя сустрэчы, навукова-краязнаўчая канферэнцыя «Выйдзі з сэрцам, як з паходняй» – усяго больш за 100 падзеяў. У Мінску з запланаваных больш як 250 мерапрыемстваў ужо адбыліся 130, у тым ліку Янку Купалу ўшанавалі пад час святкавання Дня Незалежнасці. У сталіцы будуць працаваць літаратурныя пляцоўкі і ў час святкавання Дня горада ў верасні.

Узгадалі дзень смерці і дзень нараджэння

28 чэрвеня, на 75-я ўгодкі гібелі Янкі Купалы, на Вайсковых могілках у Мінску адбылася імша і цырымонія ўскладання кветак да помніка. На жалбыны прыйшлі прадстаўнікі устаноў культуры, Беларускага фонду культуры, Саюза пісьменнікаў, замежныя госці і неабыкавыя сталічныя жыхары.

Як ніколі шматлюдна было 7 ліпеня, у дзень нараджэння

Цырымонія пачалася песняй на словы юбіляра, якую выканаў Дзяржаўны камерны

хор Рэспублікі Беларусь. Пад гукі Дзяржаўнага гімна да помніка ўсклалі карзіну кветак ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі, а Б. Святлоў зачытаў удзельнікам мі-

Міністр культуры Барыс Святлоў уручае дырэктару Музея Алене Ляшковіч адрас Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі

намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, загадчык музея Янкі Купалы ў сяле Пячышчы (філіяла Нацыянальнага музея Рэспублікі Татарстан) Рыма Абызава, старшыня Міжнароднага фонду Янкі Купалы Таццяна Сівец.

Народная артыстка Беларусі Таццяна Мархель прачытала ўрываек з паэмы «Адвечная песня», песню на верш Янкі Купалы «Явар і каліна» выканала салістка Беларускай дзяржаўнай філармоніі Марына Васілеўская, акцёр Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі Андрэй Новік прачытаў верш «Я не паэта».

Затым у музеі адбылося гашэне паштовай маркі і канверта, выпушчаных у абарачэнне да 135-годдзя Янкі Купалы Міністэрствам сувязі і інфарматызацыі, на якім прысутнічаў першы намеснік міністра Дзмітрый Шыдко.

**Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара**

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Сустрэча з пісьменнікам

Каб ведаць беларускую кнігу, трэба ведаць яе аўтараў, твораў сучаснай беларускай літаратуры. Гэтакі спрыяюць сустрэчы з пісьменнікамі, што адбываюцца ў бібліятэках. У Радунскай гарпасялковай бібліятэцы Воранаўскага раёна пры канцы чэрвеня адбылася сустрэча з мясцовым паэтам, краязнаўцам, сябрам Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімірам Рулём.

Пад час імпрэзы прагучалі вершы ў выкананні аўтара, яго ўспаміны і расповеды пра творчасць, пра знакамітых землякоў Хаіма Хавеца, Вандаліна Шукевіча, Тэадора і Люд-

віга Нарбутаў. Узгадваліся жыццёвыя падзеі, розныя вясельныя выпадкі і здарэнні, што нярэдка адбываюцца з творчымі людзьмі. Былі таксама разважанні і размовы пра сучасны стан беларускай культуры, мовы, чалавечых стасункаў. Заўсёды цікава, спазнавальна (ды і весела) сустракацца з таленавітымі людзьмі, бо ёсць чаму павучыцца, ёсць што запомніць на ўсё жыццё.

**Вольга ЮРТО,
загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу
Воранаўскай раённай бібліятэкі**

Ускладанне кветак да помніка Янку Купалу ў Мінску

(Заканчэнне.
Пачатак у № 25)

Абставіны ўнутры горада складваліся пад моцным уплывам гарадской палітыкі вярхоўнай улады. Яна фармавалася, перажывала рэзкія ваганні з прычыны, з аднаго боку, прамой зацікаўленасці казны ў даходах ад гандлёвай дзейнасці Полацка, а з другога, абароны інтарсаў феадалаў, якія таксама імкнуліся па-свойму выкарыстаць эканамічную дзейнасць горада, гарадскога насельніцтва. Гэта – адна з галоўных прычынаў рэзкіх ваганняў палітыкі вярхоўнай улады паміж пазіцыяй спрыяння гандлёва-рамеснаму насельніцтву горада і змяншэння саслоўных правоў мяшчанаў на карысць інтарсаў феадалаў. Нярэдка аказвалася, што пры спрыяніні гараджанам (мяшчанскаму стану) уціскаліся інтарсы феадалаў, што выклікала іх пратэст і расшчупленне дзеянні, якія адмоўна адбіваліся на жыцці горада, у тым ліку і на яго эканамічнай дзейнасці, а таксама на абароназдольнасці полацкай крэпасці, што вельмі непакоіла вярхоўную ўладу.

Прасачыць падобныя сітуацыі ў гісторыі Полацка канца XV – першай паловы XVI ст. дазваляюць некаторыя дакументы, што дайшлі да нашых дзён. Грамата («Дэкрэт») вялікага князя літоўскага ад 1 жніўня 1486 г. паведамляе пра востры канфлікт паміж мяшчанамі і баярамі – асноўнымі саслоўнымі групамі сярод жыхароў Полацка. Ён узнік на сацыяльнай і эканамічнай глебе. Мяшчане, як вынікае з тэксту граматы, прасілі, каб баяры разам з мяшчанамі неслі цяжар падаткаў і павіннасцяў, якія прадпісвала вярхоўная ўлада, што патрабавала «помочи места Полоцкога для потребины земское». Вялікі князь літоўскі абумовіў аказанне такой дапамогі баярам не тады, калі яна будзе прадпісана мяшчанам, а калі яе прызначыць баярам сам вялікі князь («коли мы их пожадаем»). Тым самым было падкрэсленае прывілеяванае становішча баярства. У гэтай жа грамаце была адхілена прэтэнзія мяшчанаў на права прымаць рашэнні па дзяржаўных і гарадскіх справах незалежна ад баяраў і катэгарычна прадпісана: «...приказуем, абы бояре и мещане и дворане городские и все посольство в згоде

межи собою были, а дела бы наши господарские вси згодою посполу справляли по давному... А без бояр мещаном и двораном городским и черни соймов не надобе чинить...». Толькі ў пытанні аб праве на прыватную юрыдыкцыю феадалаў у горадзе грамата вялікага князя цалкам задавальняла інтарсы мяшчанаў, бо прадпісвала «владыце и бояром закладкей за собой в месте Полоцком не надобе мети, ни жили только одного подворника по своим подворьем в го-

цераспалосіцы, што разрыва-ла гандлёва-рамеснае насельніцтва на прыватнаўласніцкія групы – так званыя юрыдыкі, была важным рашэннем на карысць мяшчанаў, бо адцяняла ад гарадскіх справаў феадальныя слаі гарадскога насельніцтва.

Паварот на карысць мяшчанаў быў зноў зроблены ў грамаце, датаванай снежня 1500 г., у якой прадпісваецца, што «...которые бы в том месте были люди владычины и игумены и бо-

Полацк у эпоху ранняга Адраджэння

роде...». Гэтая саступка мяшчанам у такой адчувальнай для баяраў сферы, якая непасрэдна закранала іх інтарсы, рэзка абвастрыла становішча ў горадзе. У пошуках выйсця вярхоўная ўлада прыняла рашэнне, што павінна было, як сказана ва ўстаўной грамаце 7 кастрычніка 1498 г., Полацк «в мере лепшой поставити, штобы люди наши, там живучи через врьяд добрый, а справедливый были размножены...». Рэалізацыю гэтага намеру вярхоўная ўлада бачыла ў прадастаўленні Полацку магдэбургскага права, згодна з якім мяшчанскі стан прызнаваўся самастойнай сілай у горадзе і карыстаўся самакіраваннем. Як далёка пайшла вярхоўная ўлада ў спрыянні мяшчанскаму насельніцтву Полацка, бачна з такіх пунктаў устаўной граматы, як шэраг устанаўленняў, што павінны былі забяспечыць бесперашкоднае развіццё купецкай дзейнасці, гандлёвай актыўнасці гараджанаў. Яшчэ больш катэгарычна сцвярджалася саслоўна-юрыдычнае адзінства гандлёва-рамеснага насельніцтва горада, паколькі абвясчалася, што ў далейшым «ни один теж боярин своего человека, в месте себе подданого держати не маеть, але вси мають быти к тому праву верху писаному послушны; тое ж разумеме о намеснику и о владыце, и о всех попех русских и о чернцох». Ліквідацыя юрыдычнай

ярскі і поповскі тыи вси маюць быти послушны мантборскаго права... а которые будут ремесники в месте мешкати... тыи вси повинны быти мантборскаго права».

Сам факт пастаяннага вяртання да вызначэння межаў гарадской юрыдыкцыі сведчыць, што вакол гэтай сферы грамадскага жыцця феадальнага горада ў Полацку на мяжы XV – XVI стст. ішла вострая барацьба паміж мяшчанамі і феадаламі, прычым вялікі князь літоўскі вымушаны быў прымаць рашэнні на шкоду інтарсам феадалаў. Больш за тое, калі мяшчане падалі скаргу на полацкага намесніка, які самавольна ўстанавіў сваю юрыдыкцыю над многімі мяшчанамі, вялікі князь у грамаце ад 30 снежня 1502 г. катэгарычна забараніў намесніку самому судзіць мяшчанаў, браць з іх падаткі. Аднак асновы канфлікту паміж мяшчанамі і феадаламі гэтае рашэнне вяліка-

га князя не ліквідавала. Вярхоўная ўлада, мяркуючы са сведчання граматы ад 27 жніўня 1509 г., паміж 1502 і 1509 гг. пазбавіла Полацк часткі нададзеных яму раней правоў і прывілеяў. Пра гэта глуха сказана ў паведамленні, што папярэднік вялікага князя літоўскага Жыгімонта I Аляксандр «многие члонки (данные) в том привилеи своем (маецца на ўвазе ўстаўная грамата 7 кастрычніка 1498 г. – З.К.) им отменил». У выніку гэтага, адзначана ў грамаце ад 27 жніўня 1509 г., сярод мяшчанаў Полацка «увунтпени были, для которого же мещане места Полоцко-го промежду себе росторжку и раздел вчинили: некоторые з них с права немецкого выложившись и под присуд городский далися, а многии и проч розышлися». Аднаўляючы правы, атрыманыя горадам паводле ўстаўной граматы 1498 г., Жыгімонт I даў у 1509 г. Полацку і больш шырокае прывілеі, сярод якіх – забарона князям і баярам мець у горадзе больш за аднаго падворнага і агародніка на сваіх дварах. Мяшчанам-землеўладальнікам грамата гаран-

ціскам феадалаў і праз два гады ў сваёй устаўной грамаце ад 23 ліпеня 1511 г. перакрэсліў свой прывілей, дазволіўшы баярам на купленых у горадзе ўчастках «слуг и люди за собою садити и их судити». Горад зноў апынуўся пад уладай феадалаў. Як відаць са скаргі бурмістраў і радаў вялікаму князю літоўскаму ў маі 1526 г., баяры, духавенства «за собою на их местских землях посажали» пад сваёй юрыдыкцыяй шмат людзей. У 1527 г. мяшчане падалі скаргу на ваяводу, які «многие ремесные люди мещане... мощно за себе забрал и на себе им кажет робити без жадного права».

Зразумела, што ў горадзе панавала атмасфера шырокай незадаволенасці самавольствам феадалаў: яна рабіла свой уплыў на настрой думак гараджанаў. Паўнае адлюстраванне апазіцыі мяшчанаў знайшла ў поспехах рэфармацыйнага руху ў горадзе.

Цягам першай паловы XVI ст. яскрава вызначаліся вострыя рэлігійныя супярэчнасці, што ўзніклі па меры складвання веравызнальнай структуры ў гарадскім асяроддзі. Пра каталіцкае насельніцтва ў Полацку паведамляе апавяданне «Хронікі Літоўскай і Жамойцкай», згодна з якім татары з войска Івана Грознага, які штурмаваў Полацк, уварваўшыся ў горад, учынілі расправу над езуітамі, дамініканцамі, бернардынцамі і яўрэямі. Паводле сведчання Аляксандра Неўскага летапісу, цар, які ў 1563 г. уступіў у горад, сваімі войскамі «церкви от иконоборец лютерен очистил...». Сярод прыхільнікаў лютэранства, паведамляў гэты летапіс, былі «не токмо мирстии люди, но и игумены и черньцы и диаконы греческого закона». Пра тое, які вялікі быў уплыў лютэранства, можна меркаваць па такіх словах цара, якія прыпісвае яму Лебедзеўскі летапіс: цар, з'явіўшыся ў горад і наведаўшы сабор Св. Сафіі, нібыта з радасцю адзначыў, што «не в концец, безбожним лютере церкви святые осквернили и разорили и святым иконам поругалися». На актыўныя дзеянні прыхільнікаў рэфармацыі ў Полацку ўказвае і такое сведчанне летапісу: войска Івана Грознага, сустрэтае ў Полацку духавенствам, якое заста-лося верным праваслаўю, «благодарственно испущающе гласы избавльшися и освобо-дившися от люторского насилвания, что те люторы отпали святые православные веры, церкви разорили, иконам не поклонялися».

У такіх складаных абставінах, поўных вострых сацыяльных канфліктаў, фармаваліся погляды Франціска Скарыны на жыццё, свет і лёс чалавецтва.

Зіновій КАПЫСКИ,
г. Мінск

Паводле кнігі «Спадчына Скарыны. Зборнік матэрыялаў» (Мінск, 1989)

Бібліяноч? Нова, крэатыўна, карысна!

Бібліяноч як форма масавага мерапрыемства даўно з эксперыменту ператварылася ў адну з вялікіх культурных акцыяў, што ахапіла многія бібліятэкі. Спачатку яна заваявала папулярнасць у вялікіх гарадах. Але паступова «ўцягваюцца» і бібліятэкі з меншай колькасцю чытачоў.

Бібліятэкі павінны быць гатовымі да новых фарматаў працы з аўдыторыяй. У гэтым пераканаліся і супрацоўнікі Астравецкай дзіцячай бібліятэкі. Бібліяноч, якая ўпершыню прайшла тут 14 чэрвеня, стала таму пацвярджэннем. За невялікі адрэзак часу супрацоўнікі бібліятэкі стварылі цікавую і разнастайную праграму для сваіх наведнікаў. Гэта быў новы фармат, новы погляд на працу бібліятэкі і яе работнікаў. Але старанні, падрыхтоўка і жаданне здзівіць, захапіць чытачоў не аказаліся марнымі. Бібліяноч прайшла весела, актыўна і карысна.

Прыемным сюрпрызам і пачаткам свята для супрацоўнікаў бібліятэкі стала тое, што юная чытачка Вікторыя Старынская, вучаніца 3 класа гімназіі №1 прынесла ў дар цікавыя і сучасныя кнігі для дзяцей. Магчыма, гэта стане добрай традыцыяй і карыснай справай для дзіцячай установы.

На пляцоўцы каля бібліятэкі гасцей сустракалі роставыя лялькі, якія запрашалі ўсіх патанчыць. Пры ўваходзе казачны доктар жадаў усім здароўя, кожнаму выдаваў вясёлыя рэцэпты, пілюлі і нават чудоўную мікстуру. Тут жа доктар знаёміў з міні-выстаўкай рэтра-шпрыцоў. А яшчэ можна было ўзважыцца і з дапамогай кніжнага роставых даведацца, з якой колькасці кніг складаецца рост чытача.

У фазе разгарнулася творчая майстэрня «Фантазія» па стварэнні саламяных сувеніраў і падарункаў. Вырабы народнага майстра Веранікі Кумішча спадабаліся і дзецям, і дарослым.

На абанеменце чытачоў сустракала загадкавая і прыцягальная варажбітка з літаратурнымі гаданямі. Кнігі на любы густ станавіліся прадказальнікамі, чароўнымі прадметамі з канверта вызначалі лёс. Кніжная выстаўка давала добрую магчымасць выбраць кнігі на лета.

Летняя кіназала, у якой дэманстраваліся любімыя дзіцячыя мультыкі, сабрала самых маленькіх і цікаўных чытачоў.

Найбольш вялікая і ажыўле-

ная чарга сабралася на гульні «Лабірынт страху». Мэта квэста – прайсці сярод жудасных прывідаў, павукоў, кажаноў і іншага, знайсці куфар вядомага казачнага героя Кашчэя Бессмяротнага з яго скарбамі і здабыць сабе прыз. Але зрабіць гэта трэба было вельмі хутка, таму што Кашчэй загадаў чорнаму прывіду ахоўваць свае багацці. Змрочную атмасферу падтрымлівала жудасная музыка, запаленыя свечкі. Азарт і цікаўнасць пераадолявалі страх, і нават чорны прывід, які даганяў шукальнікаў скарбаў, не змог спыніць удзельнікаў квэста. Усе дзеці здабылі сабе прызы і прасіліся наведаць пакой страху па некалькі разоў.

Далей у чытальнай зале разгарнулася сямейная праграма «Кнігі збіраюць сяброў», дзе бацькам і дзецям прапанавалі цікавыя і займальныя віктарыны, а таксама рухомыя і забаўляльныя спарборніцтвы. За актыўны ўдзел кожны атрымаў прыз.

Завяршылася праграма дзіцячай дыскатэкай «Бібліятусоўка», дзе ўсе госці разам з роставымі лялькамі пусціліся ў скокі.

Пад час бібліяночы госці дзяліліся ўражаннямі. Усе выказвалі захапленне, падзяку і шчыра здзіўляліся такой масавай для бібліятэкі, разнастайнай і цікавай праграме.

Гэтыя словы, колькасць наведнікаў у той вечар і задаволеныя твары дзяцей і дарослых былі лепшай падзякай за падрыхтоўку і жаданне зацікавіць, падарыць свята, добра і карысна правесці час. На ўласным вопыце бібліятэкары пераканаліся, што акцыя патрэбная, што такога чытачам не хапала, таму што адразу ж пасыпаліся пытанні, калі яшчэ ў бібліятэцы адбудзецца такое цікавае мерапрыемства.

Хтосьці можа запытацца: прычым тут кнігі, дзе тут падтрымка чытання? Адказ тут можа быць толькі адзін – бібліятэка змагаецца за сваіх наведнікаў, і рэклама, акцыі, розныя нетрадыцыйныя формы працы могуць быць толькі карыснымі ў прыцягненні чытацкай аўдыторыі. Бібліятэка таксама павінна ісці ў нагу з часам, і даволі часта недастатковыя фінансавыя магчымасці змяняюцца крэатыўнасцю, творчымі памкненнямі, асабістай ініцыятывай і проста жаданнем працаваць цікава.

Танна КЕРЭЛЬ,
бібліятэкар Астравецкай
дзіцячай бібліятэкі

Лёсы землякоў

Ён вызваляў Польшчу, браў Берлін

73 гады таму, 17 ліпеня 1944 года, у ходзе Львоўска-Сандамірскай наступальнай аперацыі савецкія войскі ўступілі на тэрыторыю Польшчы. Так пачалося вызваленне гэтай краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Сярод вызваліцеляў быў і Яўген Вісаковіч.

Але спачатку колькі слоў скажам пра родную вёску Яўгена Віктаравіча – Навозы Шчадрынскага сельсавета Жлобінскага раёна, дзе прайшло амаль усё яго жыццё (нарадзіўся ён у 1926 годзе). Пра гісторыю гэтага населенага

таксама перажыў жахі таго ж лагера смерці ў Бабруйску, а потым трапіў на фронт. З баямі прайшоў ад Варшавы да Берліна. Быў паранены.

Ваяваў Я. Вісаковіч у польскай дывізіі імя Тадэвуша Касцюшкі. Што цікава, тады ж у гэтым вайсковым злучэнні з ворагам змагаўся і будучы прэзідэнт Польшчы Войцех Ярузельскі (1923 – 2014), які на той час быў паручнікам.

Пасля Перамогі Я. Вісаковіч вярнуўся ў родныя Навозы. Мой субяседнік працягвае:

– Пасля вайны ў нашай вёсцы зноў быў створаны калгас, дзе я працаваў механізатарам. У першыя мірныя гады было цяжка. Але жыццё брала сваё. Вёска зноў ажыла, стала шматлюднай. Аднак недзе з 1980-х гадоў колькасць жыхароў у ёй стала змяншацца. Паступова ўся моладзь з'ехала...

пункта пісала «Краязнаўчая газета» (гл.: Шуканаў М. У Навозах памятаюць Кастуся Каліноўскага. // «КГ» – № 29 – 30 (46 – 47), жнівень 2004 г.). Нагадаем, што вёска (першапачаткова – засценак) была заснаваная ў 1860-я гады перасяленцамі з Заходняй Беларусі – дзядзькам аднаго з кіраўнікоў паўстання 1863 – 1864 гадоў Кастуся Каліноўскага (1838 – 1863) Імануілам Аўраамавічам Каліноўскім. А назва новага паселішча пайшла ад таго, што ў час, калі перасяленцы будавалі сабе жыллё, уся іх маёмасць знаходзілася на вазах. І калі хто пра што пытаўся, адказ, зразумела, быў такі: «На вазах». Расповед пра лёс Я. Вісаковіча стане дапаўненнем да згаданага артыкула. Герой публікацыі ўспамінае, што напярэдадні вайны ў Навозах было не менш за 65 двароў. Сем'і для таго часу былі невялікімі – па двое-тroe дзяцей. Чацвёрэ – рэдкасць. Гэта было адным з адрозненняў каталіцкіх Навозаў ад суседніх вёсак, дзе пражывала праваслаўнае насельніцтва.

У час нямецка-фашысцкай акупацыі Навозы ацалелі. Гэтага не скажаш пра многіх жыхароў вёскі. Адно загінулі ў Бабруйскім канцлагеры, іншыя – на фронце. Яўгену Віктаравічу пашчасціла вярнуцца дамоў жывым. Хаця ён

Сёння ў Навозах пастаянна жыве менш за дзесяць чалавек. Хата Яўгена Віктаравіча – самая прыгожая. Знаходзіцца яна на ўездзе ў вёску.

Мікалай ШУКАНАЎ,
г. Жлобін

На здымках Мікалая СЕМЯНЦА: Яўген Вісаковіч каля свайго хаты; у руках Раісы Давыдзенкі – дачкі Яўгена Вісаковіча, каталіцкі абраз Божай Маці, які, па сямейным паданні, таксама прыехаў на новае месца «на вазах»

Аўтар выказвае падзяку бібліятэкар Шчадрынскай сельскай бібліятэкі, краязнаўцу Ганне Грыньковай за садзейнічанне пры падрыхтоўцы артыкула.

Хачу падзяліцца з чытачамі «Краязнаўчай газеты» радаснай для мяне і ўсіх сяброў Маладзечанскага дабрачыннага фонду «Спадчына М.К. Агінскага» навіной. Экспедыцыя ў французскі горад Пуацье на магілу Леанарда Ходзькі адбылася!

Нагадаем чытачам, што Л. Ходзька (1800 – 1871) – ураджэнец вёскі Аборак Маладзечанскага раёна. Гэта шматгранная і да канца яшчэ не ацэненая асоба. Ён вядомы найперш як асабісты сакратар кампазітара і грамадскага дзеяча Міхала Клеафаса Агінскага. Таксама Л. Ходзька вызначыўся як гісторык, выдавец, пісьменнік, архівіст. І не толькі. Менавіта ён адкрыў для Заходняй Еўропы польскую нацыянальнасць Мікалая Каперніка, ён быў ініцыятарам таго, каб на Трыумфальнай арцы ў Парыжы былі пазначаныя таксама імёны слаўных генералаў і афіцэраў Рэчы Паспалітай і ваяроў Вялікага Княства Літоўскага.

Правёўшы большую частку жыцця ў вымушанай эміграцыі, Ходзька збіраў дакументы, што тычыліся Рэчы Паспалітай, г.зн. Польшчы, Літвы, Украіны і Беларусі, у тым ліку 125 тамоў гістарычных матэрыялаў. Многія творы, напрыклад, мемуары М.К. Агінскага, двухтомнік вершаў А. Міцкевіча, кнігі М. Бакуніна, І. Лявелева ён выдаў сам; напісаў біяграфію Тадэвуша Касцюшкі, «Генеалогію князёў Агінскіх...», «Гісторыю польскіх легіёнаў» і іншыя творы, склаў шматлікія гістарычныя і палітычныя карты. Акрамя таго Ходзька змагаўся за свабоду і на Радзіме, якую пакінуў, і ў Францыі – быў удзельнікам французскіх рэвалюцыяў 1830 г. і 1848 г.

Але ў біяграфіі нашага земляка застаецца яшчэ шмат белых плямаў. І адно з іх было месца яго пахавання. Дата смерці Леанарда Ходзькі, 12 сакавіка 1871 г., – гэта крытычны момант гісторыі Францыі: нямецкія войскі акупавалі краіну, праз некалькі дзён народ паўстаў і абвясціў Камуну. Што ў тыя дні быў чалавечы лёс? Пясчынкі ў віры гістарычных падзеяў... Куды толькі ні звярталіся сябры фонду «Спадчына М.К. Агінскага», шукаючы магілу Л. Ходзькі: у Пасольства Рэспублікі Беларусь у Францыі, у Згуртаванні беларусаў свету «Бацькаўшчына», у Нацыянальную бібліятэку Беларусі ды інш. Нарэшце з дапамогай Пасольства Французскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь і асабіста Першага Дарадцы Пасольства Эльзы Піньель мы

атрымалі пакет дакументаў з горада Пуацье, якія пацвярджалі: магіла Леанарда Ходзькі знойдзена!

І вось доўгачаканая экспедыцыя, ці, дакладней, экскурсія па маршруце Згожэлец – Рэймс – Парыж – Ла-Рашэль – Пуацье. Па розных прычынах не ўсе сябры фонду змаглі паўдзельнічаць у вандроўцы, таму з намі ехалі, як кажуць, людзі з боку (але з добрага боку, бо культурнагістарычны складнік вандроўкі выклікаў у іх толькі прыхільнасць і зацікаўленасць). Сабраліся ў аўтобусе святары і паэты, мастакі і прадпрыемальнікі, музыканты, журналісты, настаўнікі...

Мы выехалі з Маладзечна ўначы 20 мая. 5 гадзінаў на мяжы – і пад гукі знакамітага паланэзу М.К. Агінскага (гэта традыцыя нашага фонду) пераехалі мост праз Буг. Пасля першага і самага працяглага, сутачнага, адрэзка шляху наш аўтобус у поўнай цемры праз лес у ваколіцах г. Згожэлец на мяжы Польшчы і Германіі набліжаўся да кемпінга «Райско». Тады гэтая назва здавалася нам здэкам са змораных людзей. Прыгажосць мясцінаў мы ацанілі толькі ранкам: высокі пагорак у квецені рададэндранаў акружаны горнай ракой і сасновым борама, лугамі і празрыстымі ручаямі. Але трэба было спяшацца.

Наступны прыпынак быў ужо ў Францыі – Рэймс, дзе каранаваліся французскія манархі, найбуйны горад вінаробнага рэгіёна Шампань. У Рэймсе ёсць чатыры помнікі сусветнай спадчыны са спісу ЮНЕСКА, праўда, мы паспелі аглядзець толькі адзін – Рэймскі сабор. І зноў хутчэй наперад – у гэты ж дзень нас чакаў Парыж.

Вось тут і разбегліся ў розныя бакі групы па інтарэсах; аматараў прайсці па слядах Леанарда Ходзькі ды іншых эмігрантаў з Беларусі аказалася не так шмат. Наша невялікая група накіравалася на левы бераг Сены, у сярэднявечны Лацінскі квартал. Найперш мы пайшлі ў храм

перад намі нечакана ўзнік хлопец у вышыванцы. Артур, так назваўся наш новы знаёмы, толькі нядаўна вярнуўся з Украіны і ласкава згадзіўся нам дапамагчы. З ім мы здолелі прайсці ў сярэдзіну гэтага замкнутага чатырохкутнага, прайшлі тры ўзроўні аховы, а на чацвёртым усё ж спатыкнуліся. Нам ветліва патлумачылі, што памяшканне бібліятэкі, дзе працаваў Л. Ходзька, цяпер перабудаванае, бібліятэка знаходзіцца ў іншым месцы, і нам самім будзе нецікава туды заходзіць. Адзіным сцяшэннем было тое, што начальнік аховы, адклаўшы

ўбок усе свае ключы і тэлефоны, асабіста сфатаграфавалі нас у двары ўніверсітэта.

Затое Калеж дэ Франс, які ўзнік у 1530 г. як вольны ўніверсітэт у процівагу Сарбоне з яе дагматызмам і «закасцянялай» праграмай і ў якім і цяпер няма экзаменаў і не выдаюцца дыпламы, сустрэў нас шырока адчыненымі варотамі і дзвярыма. Мы накіраваліся проста ў бібліятэку, каб даведацца, ці захаваліся тут звесткі пра выкладчыкаў універсітэта сярэдзіны XIX стагоддзя Адама Міцкевіча і Аляксандра Ходзьку – траюраднага брата Л. Ходзькі. Праз пару хвілінаў бібліятэкар Ралан знайшоў у электронным архіве гэтыя звесткі. У знак падзякі наша паэтка Таіса Трафімава прадэкламавала верш, прысвечаны А. Міцкевічу, хаця Ралан увесь час нагадваў нам, што ў бібліятэцы нельга гучна размаўляць. Пасля мы пайшлі да Вышэйшай горнай школы, дзе вучыўся яшчэ адзін наш зямляк – Ігнат Дамейка, якога лёс занёс ажно ў Чылі. Там ён стаў рэктарам універсітэта ў Сант’яга, нацыянальным героем, а спіс яго прыродазнаўчых адкрыццяў і названых у яго гонар аб’ектаў з’яўляўся бы вельмі шмат месца...

Вечарэ. Прамінуўшы астатнія «беларускія» мясціны, ідзем на вуліцу Сеўр, 13. А 9-й гадзіне непадалёк Эйфелевай вежы нас будзе чакаць аўтобус. Таму трэба паспець знайсці дом, дзе

жыла ўдава Л. Ходзькі Алімпія Малішэўская, а магчыма, і ён сам да ад’езду ў Пуацье. На жаль, старога дома няма, новы, відаць, пабудаваны ў 1920 – 1930-х гг. А на месцы дома бібліятэкара Сарбона знаходзіцца... бібліятэка. Супрацоўнік Эмануіл ласкава запрашае ўвайсці. Абменьваемся візітоўкамі, фатаграфуемся на памяць. Бібліятэка знаходзіцца пры выдавецтве, можа, і кнігі нашых паэтаў калі-небудзь убачаць свет у Парыжы.

Стомленыя, але задаволеныя, мы вяртаемся да аўтобуса. Нас чакае начны перезд у Ла-Рашэль – горад-крэпасць, горад-курорт на Атлантычным узбярэжжы. Тут адным хочацца ўбачыць акварыум з акуламі, другім – старадаўнюю крэпасць і форт Баярд, трэцім – купіць новы капялюшык.

Начуем у прыгарадзе Пуацье, а ранаіцай едем на Шпітальныя могілкі, на магілу Леанарда Ходзькі. Дарэчы, паехалі ўсе, у горадзе ніхто не папрасіўся выйсці. І вось – мы каля помніка, на якім напісана «Леанард Ходзька з Аборка». Пацупце, напэўна, такое, як у альпініста, які ўзышоў на вяршыню, – і ўсё, далей няма куды... Прынамсі, пакуль што.

Каля магілы ўсім хацелася падзяліцца сваімі пачуццямі: чыталі вершы, спявалі, казалі прамовы. Ксёндз Сяргей прачытаў малітву, кожны, хто ўзяў у Аборку на месцы, дзе стаяў дом Леанарда Ходзькі, крыху зямлі, высыпаў яе каля магілы. Узялі з сабою дадому і крыху жвіру з могілак як часцінку памяці аб нашым суайчынніку.

Потым была дарога дадому: нераскрытая загадка Арлеана, начлег у хостэлі (і гэты бок жыцця трэба ведаць), шыкоўны Люксембург. А ў аўтобусе былі жарты і песні, конкурсы і прызы, шкадаванне, што ўсё заканчваецца, і жаданне хутчэй вярнуцца дадому...

Валеры БУРЭНЬ,
сябар фонду «Спадчына М.К. Агінскага»

На здымках:
ікона Маці Божай Вастрабрамскай у царкве Сен-Севарына; у бібліятэцы Калеж дэ Франс; каля магілы Леанарда Ходзькі ў Пуацье

У Пуацье да Ходзькі

Святога Севарына, дзе пакланіліся іконе Маці Божай Вастрабрамскай работы нашага земляка Валенція Ваньковіча. Затым наведлі два найстарэйшыя парыжскія ўніверсітэты – Сарбону і Калеж дэ Франс. Два «калегі-антаганісты» знаходзіцца побач і да гэтага часу ўражваюць сваімі кантрастнымі асаблівасцямі. Сарбона цяпер нібыта ў аблозе з-за небяспекі тэрактаў: уваходы перагароджаныя кратамі і пільна ахоўваюцца. Пасля некалькіх няўдалых спробаў дамовіцца з ахоўнікамі

Наш календар

Марк Шагал

Біблейскае пасланне вольнага жывапісца

Марк Шагал – знакаміты беларускі і французскі мастак, графік – нарадзіўся 7 ліпеня 1887 года ў Віцебску. Бацька – Захар Мордухавіч. Дзед – Мордух Сегал, па невядомых прычынах змяніў прозвішча на Шагал. Прадзедам М. Шагала быў вядомы мастак Хаім Сегал, які распісаў синагогі.

Пачатковую адукацыю атрымаў традыцыйную яўрэйскую – па Торы, Талмудзе, з вывучэннем старажытнай яўрэйскай мовы. Увосень 1900 года паступіў у гарадское чатырохкласнае вучылішча з рамесным ухілам, дзе да сягнуў поспехаў толькі ў маляванні і геаметрыі. У сям’і Шагалаў маляванне ў адпаведнасці з догмамі іудаізму лічылася грэшным заняткам. Тым не менш, маці згадзілася з жаданнем сына і сама прывяла яго ў школу-майстэрню Іегуды Пэна, дзе ён правучыўся два месяцы. У 1907 годзе М. Шагал пехаў у Санкт-Пецярбург працягваць адукацыю. Вучыўся ў рысавальнай школе пры Таварыстве заахвочвання мастацтваў, у прыватнай школе А. Званцавай.

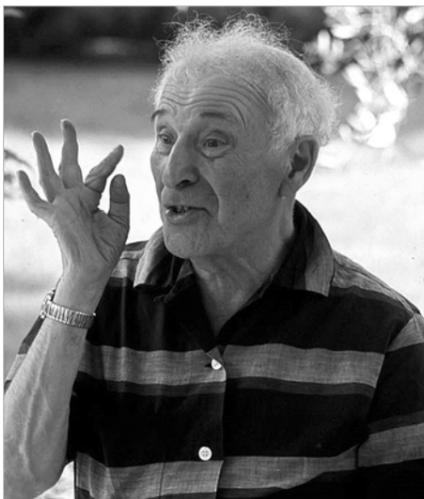
У 1910 годзе М. Шагал пехаў у Парыж, дзе наведваў даступны ўсім ахвочым так званы «свабодны Акадэміі» – знакамітую Гранд Шам’ер на Манпарнасе і Ла Палет. Але галоўнай яго акадэміяй стала Луўр з палотнамі старых мастакоў, мастацкія салоны і лаўкі Парыжа, у якіх можна было ўбачыць творы імпрэсіяністаў, постімпрэсіяністаў і авангарда 1900-х гадоў.

Улетку 1914-га М. Шагал вярнуўся ў Віцебск. Пасля рэвалюцыі і рэкамендацыі А. Луначарскага прызначаны паўнамоцным прадстаўніком па справах мастацтваў Віцебскай губерні. Стварыў Віцебскую народную мастацкую школу і ўзначальваў яе некаторы час. З 1919-га кіраваў «Вольнай майстэрняй жывапісу»,

дапамагаў у стварэнні Віцебскага музея сучаснага мастацтва, кіраваў мастацкім афармленнем Віцебска ў гонар гадавіны рэвалюцыі. У чэрвені 1920 года М. Шагал пераехаў у Маскву, афармляў спектаклі і глядзельную залу Камернага яўрэйскага тэатра, выкладаў у працоўнай калоніі для беспрытульнікаў «III Інтернацыянал» пад Масквой.

У 1922 годзе М. Шагал з сям’ёй пераехаў у Берлін, дзе яшчэ ў 1914-м адбылася яго выстаўка і засталіся працы, а ў 1923-м пераехаў у Парыж. З гэтага часу сталіца Францыі стала для яго ўжо больш чым «другі Віцебск». Мастак шмат працаваў, падарожнічаў па Францыі і за яе межамі. У 1930-я гады адбыліся яго першыя рэтраспектыўныя выстаўкі. Мастак быў узнагароджаны першымі прэміямі. У 1940 годзе Музей сучаснага мастацтва ў Нью-Ёрку запрасіў М. Шагала ў Амерыку, і ў чэрвені 1941-га разам з сям’ёй і сваімі працамі ён адплыў у далёкую краіну, дзе ў 1943-м сустрэўся з чальцамі яўрэйскага антыфашысцкага камітэта С. Міхоезсам і І. Феферам, якія прыехалі з Масквы ў Амерыку, і перадаў імі на радзіму «Пісьмо моему родному Віцебску».

У 1947 годзе М. Шагал упершыню пасля вайны прыехаў у Парыж у сувязі з адкрыццём сваёй выстаўкі, арганізаванай Музеям сучаснага мастацтва, а ў 1948-м вярнуўся ў Францыю на заўсёды. Менавіта ў гэты перыяд яго творчасць набыла сусветную вядомасць. Адна за другой адбываюцца выстаўкі жывапісу, графікі, скульптуры мастака. Ён удастойваецца ганаровых званняў і ўзнагародаў, сярод якіх – вышэйшая ўзнагарода Францыі Вялікі крыж ордэна Ганаровага легіёна. На працягу 1950 – 1970-х

Марк Шагал у 1967 г. (фота злева) і ягоныя бацькі

гадоў ён выканаў мноства вітражоў і керамічных пано для вядомых сабораў Францыі.

У 1973 годзе ў Ніцы адкрыўся Нацыянальны музей «Біблейскае пасланне Марка Шагала». У гэтым жа годзе мастак прыязджаў у Маскву і Ленінград і перадаў у дар Дзяржаўнаму музею выяўленчага мастацтва імя А.С. Пушкіна 75 сваіх літаграфіяў, а ў 1997-м на радзіме мастака, у Віцебску, быў адкрыты мемарыяльны Дом-музей Марка Шагала. Нашчадкі мастака перадалі ў дар музею калекцыю яго графічных працаў. Пачынаючы з 1991 года ў Віцебску штогод праходзяць Міжнародныя Шагалаўскія чытанні, адкрыты помнік М. Шагала работы віцебскага мастака А. Гвоздзікава.

Памёр М. Шагал 28 сакавіка 1985 года на 98-м годзе жыцця ў Сен-Поль-дэ-Вансе, дзе і пахаваны.

На працягу творчага жыцця М. Шагал звяртаўся да розных відаў выяўленчага і прыкладнага мастацтва, але перавагу аддаваў жывапісу, дзе знайшлі ўвасабленне нацыянальныя звычаі, роднасныя сувязі, віцебскія края-

віды. На палотнах М. Шагала жывуць рамеснікі і гандляры, мяснікі і рабіны, местачковыя скрыпачы і блазны, а таксама сяляне, жывёлы, цэрквы і дамы Віцебска, і найперш бацькоўскі дом («Віцебск», «Стары Віцебск», «Сіні дом у Віцебску», «Анёл над Віцебскам», «Я і мая вёска»). Шмат працаў мастака прысвечана тэмам прыроды і кахання («Над горадам», «Бэла і Іда», «Бэла ў белым каўнерыку», «Шпацыр», «Блакітныя закаханыя», «Ружовыя закаханыя», «Зялёныя закаханыя»).

Ёсць у творчасці мастака і біблейская тэма («Белае распяцце», «Падзенне анёла», 17 палотнаў пад агульнай назвай «Біблейскае пасланне»). Творы М. Шагала вылучаюцца жывапісным тэмпераментам, эмацыйнасцю, пластычнай выразнасцю, сакавітым колерам і мяккім лірызмам. Свае сюжэты мастак трактуе ў гратэска-сімвалічным і іранічна-фантастычным духу. З

жывапісам шчыльна звязаная і графіка мастака. Асноўныя тэмы яго графічных працаў – адвечныя моманты чалавечага і прыроднага існавання («Адам і Ева», «Мацярынства», «Кайн і Абель»), родны горад (серыя літаграфіяў «Успаміны пра Віцебск»), тэатр і цырк. Вялікую частку графічных працаў мастака складаюць ілюстрацыі да твораў «Мёртвыя душы» М. Гоголя, «Байкі» Ж. Лафонтэна, да казак «Тысяча і адна ноч» і іншых выданняў.

М. Шагал таксама добра вядомы як скульптар, керамік, майстар мазаікаў і габеленаў, але больш за ўсё як майстар вітража. Свае вітражныя працы ён ствараў не толькі для французскіх сабораў, але і для храмаў Рэймса, Цюрыха, Майнца, будынкаў ААН у Нью-Ёрку, синагогі Медыцынскага цэнтру ў Іерусаліме, гатычнага сабора ў Мецы.

Таксама М. Шагал пакінуў значную літаратурную спадчыну: дзённікі, лісты і вершы.

8 лютага 2012 года на лонданскім аўкцыёне Christie's за 650 000 долараў Белгазпрамбанк у рамках карпаратыўнай праграмы «Мастакі парыжскай школы – выхадцы Беларусі» выкупіў карціну «Закаханыя» (1981). Яна стала адзінай жывапіснай працай на Радзіме мастака, да гэтага творчасць М. Шагала ў Беларусі была прадстаўлена некалькімі літаграфіямі ў Віцебску.

Падрыхтаваў **Алесь САЧАНКА**

«Збірайце добрыя думкі ў сэрцы...»

Уздоўж

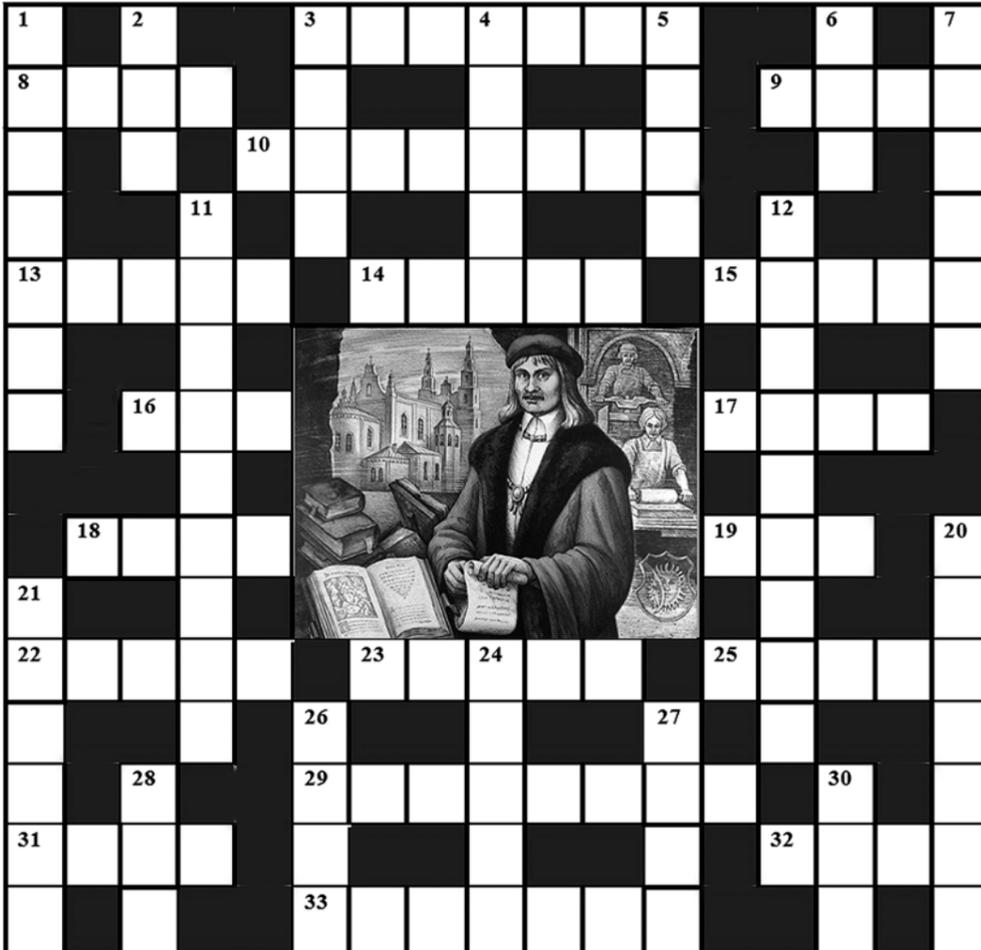
3. «Малая падарожная ...». Кніга Францыска Скарыны, надрукаваная ў Вільні ў 1522 годзе; выхад яе ў свет паклаў пачатак кнігадрукаванню ў нашай краіне. **8.** «Усе справы і ўсе навукі, якімі багаты ..., немінуць ча мінуюць разам з уявай свету». Ф. Скарына. **9.** Тое, што і лоб. **10.** Назва месяца лістапада на старабеларускай мове. **13.** Грашовая адзінка ВКЛ. **14.** «Любіце і шануйце, як святыню, роднае ..., з якім вас літасцівы Бог на свет пусціў». Ф. Скарына. **15.** Цыкл мастацкіх твораў аднаго жанру. **16.** У поле – па хлеб, у ... – па дровы (прык.). **17.** «Мову маю, быццам дзіця з калыскі, // Як ... родную, прадчасна ў дол кладуць». З верша Л. Геніюш «Мова мая». **18.** «Кожны народ мае хаця б адзін геніяльны ..., і гэты ... – мова». Цытата А. Разанава, які пераклаў прадмову Ф. Скарыны на сучасную беларускую мову. **19.** «У прытчах затоена мудрасць, як ... у каштоўным камені, як золата ў зямлі і ядро ў арэху». Ф. Скарына. **22.** «Не ... для ўрада, а ўрад для ...». К. Каліноўскі. **23.** ..., серпень; старабеларускія назвы жніўня. **25.** Рабочы конь-цяжкавоз. **29.** Старабеларуская назва кастрычніка. **31.** Прыняцце на працу. **32.** Зямля пад сядзібай, агародам. **33.** «Дык шануй, ..., сваю мову – // Гэта скарб нам на

вечныя годы». З верша Алеся Гаруна «Ты, мой брат...».

Упоперак

1. Першая друкаваная беларуская моўная кніга Ф. Скарыны, выдадзеная ў Празе ў 1517 годзе ў першым у гісторыі беларускім выдавецтве. **2.** З кнігай жыць – ... не тужыць (прык.). **3.** Напрамак якой-небудзь дзейнасці (перан.). **4.** Адмысловай формы палка, якая служыць сімвалам улады. **5.** Музычны смычковы інструмент. **6.** «Падымаем вышэй, як штандар, // Багушэвіча слова жывое // І Купалавай спадчыны ...». З верша М. Маляўкі «Адраджэнне». **7.** «Скарына, ... лекарскіх навук, // У доўгай вопратцы на вежы сочыць зоры». З верша М. Вагдановіча «Безнадзейнасць». **11.** ..., марець; назвы сакавіка, якія сустракаюцца ў творах Ф. Скарыны. **12.** «... падымае пытанне і на пытанне шукае адказу». Ф. Скарына. **20.** «Ніякае ... людзей не бывае даражэйшым за іх родную мову». Якуб Колас. **21.** Частка радзье- і тэлевізійнай устаноўкі. **24.** Усё старадаўняе, што ўзнаўляе старое, мінулае. **26.** Грамадская арганізацыя культурна-асветнага, спартыўнага характару. **27.** Верагодная магчымасць ажыццяўлення чаго-небудзь. **28.** «Збірайце добрыя думкі ў сэрцы сваім, як пчала ...». Ефрасіня Полацкая. **30.** Лясны жаваранак.

Склаў **Лявон ЦЕЛЕШ**

Ліпень

20 – Волкаў Георгій Андрэвіч (1922, Масква – 2000), акцёр, рэжысёр, педагог, народны артыст Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

20 – Давідовіч Сяргей Фёдаравіч (1942, Лагойскі р-н), пісьменнік, жывапісец, грамадскі дзеяч, уладальнік знака Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За ўклад у развіццё культуры Беларусі» – 75 гадоў з дня нараджэння.

20 – Насевіч Вячаслаў Леанідавіч (1957, Віцебск), вучоны-гісторык, археолаг, краязнаўца, архівіст – 60 гадоў з дня нараджэння.

20 – Нядзелька Нона Міхайлаўна (1937, Мінск), заслужаны архітэктар Беларусі, лаўрэат прэміі Савета Міністраў СССР (1981) – 80 гадоў з дня нараджэння.

21 – Кір'янаў Барыс Іванавіч (1947, Гомель), харавы дырыжор, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

21 – Малкоў Ігар Георгіевіч (1937), вучоны ў галіне архітэктуры, педагог, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2000) – 80 гадоў з дня нараджэння.

22 – Гаробчанка Тамара Яўгенаўна (1942, Ветка), тэатразнаўца, мастацтвазнаўца, даследчыца праблемаў драматургіі і тэатральнага мастацтва – 75 гадоў з дня нараджэння.

22 – Сурас Рыгор Фёдаравіч (1942), кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (1999) – 75 гадоў з дня нараджэння.

22 – Шкапскі Алег Барысавіч (1917 – 1968), акцёр тэатра, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

24 – Кабашнікаў Канстанцін Паўлавіч (1927, Гомель – 2012), фалькларыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 90 гадоў з дня нараджэння.

25 – Беразоўскі Аляксандр Аляксандравіч (1937, Петрыкаўскі р-н – 1994), архітэктар, аўтар праекта комплекснай рэканструкцыі забудовы Траецкага прадмесця і Верхняга горада Мінска, заслужаны архітэктар Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

25 – Ігнатвіч Пётр Рыгоравіч (1937, Бярэзінскі р-н), вучоны ў галіне сацыялогіі культуры, лаўрэат прэміі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1999), уладальнік знака Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За ўклад у развіццё культуры Беларусі» (2012) – 80 гадоў з дня нараджэння.

25 – Смольскі Дзмітрый Браніслававіч (1937, Мінск), кампазітар, педагог, народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1972), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1980), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1997, 2003), узнагароджаны ордэнам Ф. Скарыны – 80 гадоў з дня нараджэння.

25 – Юшкевіч Часлаў Іосіфавіч (1942, Вілейскі р-н – 2007), музыкант, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

27 – Перцаў Уладзімір Мікалаевіч (1877 – 1960), вучоны-гісторык, дзяржаўны дзеяч, акадэмік НАН Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, узнагароджаны трыма ордэнамі Леніна – 140 гадоў з дня нараджэння.

28 – Крашэўскі Юзаф Ігнацы (1812, Варшава – 1887), пісьменнік, гісторык, публіцыст – 205 гадоў з дня нараджэння.

29 – Бурковіч Веньямін Антонавіч (1937 – 1983), цымбаліст, заслужаны артыст Беларусі, узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны» – 80 гадоў з дня нараджэння.

29 – Навагрудскі гісторыка-краязнаўчы музей (Навагрудак; 1987) – 30 гадоў з часу заснавання.

31 – Дамейка Ігнат Іпалітавіч (1802, Навагрудскі пав. – 1889), геолог, мінеролаг, удзельнік вызваленчага руху ў Беларусі, нацыянальны герой Чылі – 215 гадоў з дня нараджэння.

31 – Храпавіцкі Ігнат Яўстахавіч (1817, Верхнядзвінскі р-н – 1893), паэт, фалькларыст, грамадскі дзеяч – 200 гадоў з дня нараджэння.

Народ сказаў...

● У мокрадзь ехалі два паны. Коні памаленьку шлёпалі па гразі. Гутарка не клеілася. Ехалі і маўчалі. Раптам адзін вываліўся ды, лежачы ў гразі, звяртаецца да другога:

– Ну і пагодка ж, каб яна прапала... А як ты думаеш? Той маўчыць. На другі дзень толькі, як сам зваліўся, адказаў:

– Так, суседзе, дрэнная.

● – А ці ведаеце, што гэтыя вашы штучкі турмою пахнуць? – Скуль жа мне ведаць, калі мне нос так залажыла, што ніякага паху не чую.

● **Суддзя** (да сведкі). У суд трэба прыйсці крыху лепш выглядаючы: трэба пагаліцца, памыцца – не як быдла.

Сведка. О-о-о! Выбачайце!.. Я галіўся, і вымыўся, ды толькі пакуль чакаў, барада вырасла ізноў.

● **Пан з брыдкім і страшным тварам наняў фурманку ды і пытаецца ў фурмана:**

– Ваш конь не выверне, ён не баязлівы?

– Нічога, сядайце, ён не будзе назад аглядвацца.

● Адвакат выбавіў кліента ў вельмі цяжкім працэсе. Па добрай для яго пастанове суда кліент дзякуе:

– Пане адвакаце! Як жа мне выказаць сваю ўдзячнасць за такое добрае разважанне справы? Чым я вам аддзякую?

Адвакат. Няма аб чым гаварыць, шануюны кліенце! Ад таго часу, як выдумалі грошы, такіх пытанняў не ставіцца.

● **Панок**. Ваша сядзіба мне вельмі падабаецца, пане гаспадар. Я ахвотна наняў бы ў вас на лета гэтае памяшканне, калі б толькі вунь гэты свінарнік не стаяў так блізка каля хаты.

Гаспадар. Але ж гэта, паночку, свінням не шkodзіць. Тут кожнае лета жыве хворая пані, а ў мяне, дзякуй Богу, яшчэ ніводная свіння не здохла ад гэтага.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 25

Уздоўж: 2. Вяселле. 7. Жлукта. 8. Чалавек. 11. Кукіш. 13. Малпа. 14. Дыета. 15. Смех. 16. Руль. 19. Бляск. 20. Магія. 22. Акцыя. 26. Прымета. 27. Карова. 28. Кларнет.

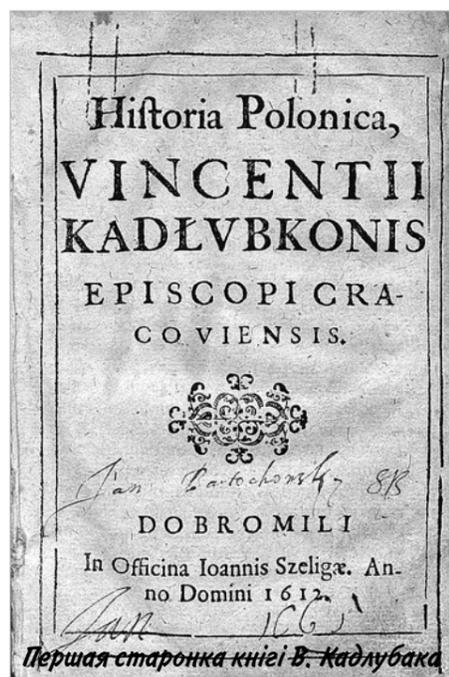
Упоперак: 1. Таракан. 2. Вочы. 3. Есаул. 4. Ежка. 5. Кум. 6. Кантата. 9. Экзэмпляр. 10. Весялосць. 12. Шляхцюк. 14. Дабрата. 17. Забіякі. 18. Княгіня. 21. Гумар. 23. Шпак. 24. Жарт. 25. Сок.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЯКСЯНЕ – заходнябалцкае племя ў басейне р. Нараў і на правабярэжжы Буга ў першых стагоддзях 2-га тысячагоддзя н.э. Упершыню ў гістарычных крыніцах упамінаецца ў XIII ст. (Хроніка В. Кадлубака), пазней у «Гісторыі Польшчы» Я. Длугаша, старажытна-рускіх летапісах, «Вялікай хроніцы».

Этымалогію назвы звязваюць з балцкімі гідронімамі Pala, Palios Pelesa, Pelysa – балота, балоцісты лясок, вялікае балота, р. Lek (Elk) – paleksiani. На думку сучасных даследчыкаў, паляксяне разам з дайновай і ятвягамі ў X – XIII стст. складалі ятвяжскі племянны саюз. У XIII ст. землі паляксянаў падвяргаліся нападам польскіх, кіеўскіх, галіцка-валынскіх князёў і нямецкіх рыцараў. У выніку да канца XIII – XIV стст. паляксяне былі расселеныя і захаваліся галоўным чынам у цяжкадаступных месцах (у Белавежскай пушчы і інш.). Доўгія і крываваыя ваяванні дзеяніі суседзтва з паляксянамі абумовілі тэндэнцыйныя характарыстыкі іх у летапісах і хроніках як язычніцкага, ваяўнічага, лютага і

Першая старонка кнігі В. Кадлубака

бязлітаснага племені. У XIV – XV стст. землі паляксянаў увайшлі ў Вялікае Княства Літоўскае (Падляш-

скае ваяводства), з 1569 г. у Рэчы Паспалітай. Асіміляваныя беларусамі, украінцамі, палякамі, часткова літоўцамі. У 2-й пал. XIX ст. паляксяне (паляшана, палясяне) упамінаюцца ў дзяржаўных статыстычных дакументах Расіі як жыхары Брэсцкага і інш. паветаў Гродзенскай губ.; адзначалася, што яны карысталіся рускай мовай, спавядалі праваслаўную веру, але адрозніваліся ад астатняга насельніцтва абліччам і звычкамі.

ПАЛЯНДВІЦА – мясны выраб; вяленае або вэнджанае мяса каля сярэдзіны хрыбта свіной тушы. Называлі таксама паляндрыца. Яе зражаюць, соляць, націраюць часнаком, перцам і інш. духмянымі прыправамі; для завяльвання ўпіхваюць у вычышчаную кішку, шчыльна абціскаюць, абвешваюць палатном і вешаюць у сухім праветраным месцы. Часам перад завяльваннем трымаюць у расоле. Звычайна паляндвіцу ўжываюць улетку – пад час працаёмкіх сельскагаспадарчых працаў.

ПАЛЯНА ПАРКАВАЯ – адзін з элементаў паркавых кампазіцыяў; адкрытая адносна роўнага рэльефу тэрыторыя з травянымі покрывам. Па краях паляны абсаджаныя дрэвамі, што ствараюць фон для групаў і адзіночных пасадак дэкара-

тыўных раслінаў. Па перыметры размяшчаюцца відавныя кропкі, адкуль адкрываюцца найбольш прыгожыя паркавыя пейзажы. На тэрыторыі Беларусі вядомыя паркавыя кампазі-

Адна з палянаў Старога парку ў Нясвіжы

цыі, аснову ландшафту якіх складаюць 1, 2 і больш маляўнічых паркавых палянаў (Вердаміцкі парк, Нясвіжскія паркі, паркі ў г.п. Мір Карэліцкага р-на, у в. Відзы Лаўчынскія Браслаўскага р-на, у Асвейскай сядзібе).

ПАЛЯНІЦА – 1) булка хлеба, звычайна круглай формы, з пшанічнай мукі. Пяклі паляніцу таксама з жытняй, грэчкай або ячнай мукі; такую паляніцу перад выпечкай абкачвалі ў муцэ. Вядомая спарадычна на Магілёўшчыне, Гомельшчыне, Цэнтральным і Усходнім Палессі; 2) прэсны корж або печыва з хлебнага цеста, спечаныя пры агні. Вядомая на Віцебшчыне, Палессі.